

УДК УДК 78.071.5: 005.412 (477.43/44) «312» (045)

Віра Найда,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПОДІЛЬСЬКОМУ РЕГІОНІ

Стаття присвячена аналізу проблеми сучасного стану, чинників популярності музично-педагогічної освіти в подільському регіоні. Проаналізовано погляди вітчизняних науковців щодо проблеми розвитку системи музичної освіти в сучасній Україні. Охарактеризовано негативні та заціктовані позитивні тенденції розвитку освіти. Підкреслено

важливість використання позитивного досвіду організації музичної освіти Поділля минулих років. Висвітлено стан сучасної музично-педагогічної освіти в подільському регіоні, зумовлений необхідністю переходу до нових засад формування та розвитку музичних знань, що базуються на духовно-моральних та історико-культурних традиціях українського суспільства, бо музично-педагогічна освіта – важливий чинник художньо-творчого та духовного виховання молодого покоління.

Ключові слова: музично-педагогічна освіта, подільський регіон, перспективи розвитку.

Постановка проблеми. Питання розвитку музично-педагогічної освіти є пріоритетними в системі освіти України. Згідно з положеннями «Національної доктрини розвитку освіти в Україні», Закону України «Про вищу освіту» навчально-виховний процес у педагогічних закладах потрібно будувати на національній основі та відродженні традицій української культури. Залишаються актуальними питання подальшого розвитку і модернізації музично-педагогічної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика розвитку освіти в подільському регіоні знайшла своє відображення в дослідженнях М. Вороліс, М. Дарманського, О. Качковського, Л. Машкіної, І. Сесака, М. Собчинської, А. Сурового, Ю. Телячого, А. Трембіцького, Ю. Хоптяр, І. Шоробури та інших науковців. Питання музично-педагогічної освіти частково аналізувалися у працях М. Антошко, Т. Бурдейної-Публіки, Р. Римар, М. Ярової та ін.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану та визначенні перспективних напрямів розвитку музично-педагогічної освіти в навчальних закладах подільського регіону.

Виклад основного матеріалу. Підготовка музично-педагогічних фахівців здійснюється в спеціальних навчальних закладах за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями і пов'язана з певними проблемами, які потребують уважного вивчення й своєчасного вирішення. При цьому слід використовувати історичний досвід музично-педагогічної освіти, що виступатиме міцним фундаментом для використання нових форм, методів і методик роботи. У зв'язку з реорганізацією вищої освіти в Укра-

їні постала необхідність відповідного структурного реформування професійного навчання і в музично-педагогічній галузі.

Доцільною залишається традиційна структура прилучення до музичного мистецтва дітей та одержання музично-педагогічної освіти молоддю: 1) дошкільне виховання (дошкільні навчальні заклади та розвивальні центри) – розвиток музичних здібностей у дітей на музичних заняттях; 2) загальна середня освіта (загальноосвітні школи різних типів: навчально-виховні комплекси, об'єднання, гімназії, ліцеї) – виявлення особливо здібних учнів на уроках музичного мистецтва; 3) загальна спеціальна музична освіта (дитячі музичні школи та школи мистецтв) – навчання музично обдарованих учнів; 4) професійна музично-педагогічна освіта (культурно-освітні, музичні, музично-педагогічні училища та коледжі) – фахова підготовка музично-педагогічних працівників на I та II освітньо-кваліфікаційних рівнях; 5) система вищих навчальних закладів (музично-педагогічні університети, академії) – фахова підготовка музично-педагогічних працівників на III та IV освітньо-кваліфікаційних рівнях.

На даний період у подільському регіоні існує достатня кількість дитячих навчальних (школи, студії, естетичні центри) та вищих навчальних закладів музичного спрямування (училища, коледжі, університети, академії). В загальноосвітніх школах обов'язковим є предмет «Музичне мистецтво», в дитячих дошкільних навчальних закладах проводяться музичні заняття. Сьогодні в подільському регіоні функціонують три вищі педагогічні заклади з музично-педагогічними та культурно-мистецькими структурними підрозділами (факультети, інститути) – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Всі вони готують фахівців музично-педагогічної галузі з різними додатковими спеціалізаціями.

Сучасний етап розвитку музично-педагогічної освіти характеризується як позитивними, так і негативними тенденціями. Серед позитивних відзначимо: різноманітність навчальних закладів, де можна отримати музично-педагогічну освіту; затверд-

ження державних стандартів вищої освіти, що визначають зміст, обсяг, тривалість навчання, рівень вимог до обов'язкових результатів на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні; багатоваріантність навчальних програм; випуск значної кількості навчальних посібників; упровадження кредитно-трансферної системи навчання.

Водночас сучасний етап розвитку музично-педагогічної освіти ускладнюється такими негативними тенденціями:

– різке зменшення кількості абітурієнтів на музично-педагогічну спеціальність. Проблема наступності між загальною шкільною та спеціальною музично-педагогічною освітою чимдалі стає гострішою через падіння престижу професії вчителя музики;

– низька музично-теоретична та інструментально-виконавська довузівська підготовка абітурієнтів. На нашу думку, проблема пов'язана з надмірним розширенням меж і змісту навчання за фахом «Естрадний спів» у дитячих музичних школах та студіях;

– недостатність ґрунтовних музично-педагогічних і психологічних знань студентів. Така проблема пов'язана зі значним скороченням годин на спеціальні музичні предмети, що призводить до духовного обкрадання молоді та поверхового навчання майбутніх учителів музики. Музично-педагогічна освіта, яку змушують крокувати шляхом спрощення та економії, може втратити своє головне призначення – художньо-творче та духовне виховання підрастаючого покоління;

– диспропорція між теоретичною і практичною підготовкою студентів спотворює бачення молодим учителем педагогічної діяльності в цілому. Необхідно посилити діяльнісну, процесуальну та практичну складову змісту навчання. Вже у вищих майбутній учитель має оволодіти достатнім обсягом практичних умінь, серед яких є важливими діагностичні, комунікативні, дидактико-аналітичні.

За висновками О. Ростовського, існує нерівномірний розвиток музичної педагогіки в царині шкільної музичної освіти і професійної підготовки майбутніх учителів музики. Якщо перша динамічно розвивалася в гострих дискусіях навколо нових ідей і світових тенденцій, то подібного реформування музичної освіти в

педагогічних вишах не спостерігалось. Учений доводить, що «якщо метою музичного виховання школярів є формування їхньої музичної культури, то метою професійної підготовки майбутнього вчителя музики повинно стати формування його музично-педагогічної культури» [9, с. 12]. Звісно, це призведе до єдності навчального процесу у вишах і духовного розвитку особистості. Основним напрямом сучасної реформи, за твердженням О. Ростовського, стала гуманізація освіти, відродження в ній ідеалів і духовних цінностей, які несуть у собі суто людське, особистісне значення. Уявлення про освіту як про духовне середовище, покликане відроджувати, розвивати, зберігати людяність, помітно потіснило інші уявлення (про освіту як систему знань) [10, с. 145].

Музично-педагогічна діяльність синтезує вираження загальнолюдських і національних впливів. Унаслідок цього стає доцільним використання досвіду національної школи в контексті дослідження проблем музично-педагогічної освіти. Вивчення традицій і здобутків української культури є однією з умов закріплення сучасної школи на національних засадах. На думку В. Кузя, виховувати молоде покоління необхідно на «глибоко прогресивних, віками перевірених і усталених традиціях, ідеалах героїчного минулого українського народу. У цьому – запорука формування національного характеру, свідомості, менталітету» [5, с. 8]. Н. Гуральник підкреслює, що без «відтворення досвіду минулих поколінь, спадщини традицій (...) жоден з індивідів наступних поколінь не може стати, власне, людиною» [1, с. 316]. О. Михайличенко наголошує, що «в умовах розбудови української держави відбуваються процеси відродження та розвитку національної культури. Вона своїм корінням сягає в найдавніші часи і має неповторні специфічні риси, характерні тільки для української нації. Процес музичного виховання молоді в умовах сучасної національної освітньої політики повинен бути підпорядкований основним цілям розвитку української національної культури» [6, с. 333]. О. Овчарук довела доцільність використання здобутків минулого у практиці сучасного музичного виховання та навчання музики, опираючись

на те, що «національна музично-педагогічна спадщина початку ХХ ст. акумулює глибокий духовний та гуманістичний потенціал минулих генерацій, синтезує в собі різноманітні види народно-пісенної творчості. Процес опанування національної музичної спадщини відбувається на основі розвитку як загально-музичних, так і особистісних якостей молодшого школяра, що виявляються в почутті національної гідності, поваги до культурних традицій тієї держави, частиною якої він є, отже, відповідає завданням національного виховання» [7, с. 25]. А. Растригіна зауважила, що у складний історичний період розбудови незалежної держави й становлення національної системи освіти, яким є і нинішній період в історії розвитку культосвітніх процесів в Україні, великого значення набуває перегляд педагогічних ідеалів, пошук шляхів виховання активної, ініціативної особистості, здатної до самостійної творчої діяльності. Дослідниця відзначила, що «основна увага українськими педагогами приділялася теоретичному обґрунтуванню таких виховних принципів, як народність, гуманізм, демократизм, природовідповідність, культуровідповідність, індивідуалізація виховання» [8, с. 32]. Саме на основі означених міркувань необхідно оновлювати змінювати зміст музично-педагогічної освіти у подільському регіоні.

У контексті дослідження розвитку системи музично-педагогічної освіти на Поділлі в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. виявлено, що освітній процес був складним та суперечливим. З одного боку, існувало безліч проблем – недостатнє матеріальне забезпечення, розходження думок щодо вибору систем і методів навчання, нестача кваліфікованих кадрів. З іншого боку, були відчутні певні досягнення – вдосконалення мережі навчальних закладів, обов'язковість навчання предметів «Співи» та «Музика», відведення на музичні дисципліни по дві години на тиждень у більшості закладів, гідна мотивація вчителів та учнів, схвальне ставлення керівників навчальних закладів до розвитку музичної грамотності учнів, поява авторських методик навчання музиці, високий рівень викладання музичної освіти в загальноосвітніх закладах, про що свідчать численні програми та навчальні плани.

До прогресивних музично-педагогічних ідей цього періоду, на думку Н. Гуральник, можна віднести «відмову від авторитарних методів навчання з прагненням до свідомого засвоєння знань, творчого підходу; ... домінантність у змісті навчання національного, загальнокультурного та загальнолюдського; поширення тенденцій просвітництва, що відбивалось не лише в музично-просвітницькій спрямованості концертної діяльності, а й в діяльності навчальних закладів ..., реформування музичної освіти...» [1, с. 105].

Викладання музичних дисциплін вважалося одним із вагомих чинників естетичного розвитку та виховання учнів, головним завданням вчителів було пробудження у дітей інтересу до знань. Педагоги звертали особливу увагу на формування моральних якостей учнів, вважаючи їх необхідними компонентами фахової підготовки своїх вихованців. У зверненні Міністерства приписів (1915 р.) до колективу Вінницького учительського інституту йдеться про те, що педагогічним радам надається право при виставленні оцінки керуватися не лише оцінкою екзаменаційної відповіді, але й загальним враженням від достатньої зрілості учня, що закінчує курс навчального закладу [2, арк. 41]. Наведемо уривок із листа директора Кам'янець-Подільської чоловічої гімназії В. Должикова до попечителя Київського учбового округу (1882 р.): «Исходя из того, что эстетическое и художественное образование юношества развивает не только изящный вкус у учащейся молодёжи, но ограждает её отчасти от вредных влияний в нравственном отношении, я задумал организовать в гимназии оркестр, специально из духовых инструментов по образцу военных хоров» [4, арк. 70]. У Кам'янець-Подільській жіночій Маріїнській гімназії мали за мету «давати ученицям релігійну, моральну та розумову освіту, як вимагається від кожної жінки, особливо від майбутньої матері сім'ї» [3, арк. 51]. В циркулярі начальника навчальних закладів та директорам (1915 р.) попечитель Київського учбового округу А. Деревицький переймається проблемами музичної освіти: «На преподавание музыки и пения давно уже обращено внимание как на одно из серьёзных средств эстетического развития учащихся-

ся» [2, арк. 53]. Ці приклади є свідченням того, що вчителі визнавали надзвичайну роль освіти, мистецтва та культури.

Перспективними напрямками розвитку музично-педагогічної освіти є використання досвіду цілої когорти видатних персоналій подільського регіону – Ю. Богданова, Т. Ганицького, Г. Давидовського, А. Димінського, М. Завадського, В. Заремби, Є. Калиновича, А. Кривецького, І. Козловського, З. Комінека, М. Леонтовича, В. Петра, Є. Сіцінського, Р. Скалецького, К. Стеценка, К. Широцького та ін.

Сучасна педагогіка має можливість впроваджувати такі напрацювання у практику навчально-виховного процесу через викладання предметів музично-теоретичного, вокально-хорового та інструментального циклів. Ідеї та надбання музично-педагогічної освіти можуть слугувати історико-культурною та теоретично-практичною основою для досягнення кращих результатів. На нашу думку, музично-педагогічна освіта функціонуватиме краще за таких умов: широке застосування творів подільських композиторів; збільшення обсягу музичних знань у загальноосвітніх закладах; збільшення кількості навчальних годин на мистецькі дисципліни; активне залучення молоді до концертно-просвітницької діяльності; самовдосконалення особистості та її мотивація до навчальної діяльності; покращення підготовки науково-педагогічних працівників, які відповідають інтеграційному критерію «інтеграційна майстерність + мистецтво комунікації + нові технології» [9, с. 43-47, 175-209]. Розуміння вчителем своєї індивідуальної сутності, потреба мати власний стиль викладання дисципліни і бути конкурентоспроможним у сучасних соціально-економічних умовах підштовхує його до пошуку оптимальної особисто для нього педагогічної технології. Конкретна технологія висуває певні вимоги не тільки до рівня підготовки вчителя, а й до індивідуальної композиції особистісних якостей. Тому в процесі підготовки майбутнього педагога важливо знайомити з різними інноваційними технологіями навчання і виховання, визначаючи, що повинен знати, вміти вчитель, та якими якостями він має володіти при використанні тієї чи іншої технології [11, с. 189].

Висновки. Отже, особливість сучасного розвитку освіти обумовлена політичними та економічними складнощами, що впродовж багатьох років впливали на її зміст та структуру. Зазначені завдання не вичерпують усіх назрілих проблем, однак вирішення їх, без сумніву, сприятиме модернізації змісту та подальшому розвитку музично-педагогічної освіти в подільському регіоні.

Список використаної літератури

1. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти: [монографія] / Наталія Павлівна Гуральник. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 460 с.
2. Державний архів Вінницької області, ф. 54, оп. 1, спр. 181, 78 арк.
3. Державний архів Хмельницької області, ф. 65, оп. 1, спр. 95, 84 арк.
4. Державний архів Хмельницької області, ф. 319, оп. 1, спр. 524, 92 арк.
5. Кузь В. Г. Народна педагогіка – основа національного виховання / Володимир Григорович Кузь // 36. наук. праць / гол. ред. В. Г. Кузь. – К.: Науковий світ, 2002. – С. 7–10. – (Спец. випуск “До витоків становлення української педагогічної науки”).
6. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): [монографія] / Олег Володимирович Михайличенко. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. – 340 с.
7. Овчарук О. В. Розвиток музично-педагогічної думки в Україні на початку ХХ століття (1905–1925 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання” / Ольга Володимирівна Овчарук. – К., 2001. – 27 с.
8. Растригіна А. М. Розвиток теорії вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці кінця ХІХ – першої половини ХХ століття: автореф. дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальнопедагогіка та історія педагогіки» / Алла Миколаївна Растригіна. – К., 2004. – 41 с.
9. Ростовський О. Я. Музична освіта в Україні на межі тисячоліть: стан, проблеми, перспективи / Олександр Якович Ростовський // Мистецтво та освіта, №4. – 2002. – С. 9–13.
10. Ростовський О. Я. Уроки історії музичної педагогіки / Олександр Якович Ростовський // Наукові записки. Ч. № 1. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2003. – С. 145–149.
11. Шквир О. Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: проблеми та перспективи / Оксана Леонідівна Шквир // 85 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (5-6 жовтня 2006 р.). – Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2006. – С. 187 – 189.

Вера Найда

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПОДОЛЬСКОМ РЕГИОНЕ

Статья посвящена изучению проблем современного состояния музыкально-педагогического образования в Подоллии. Проанализированы взгляды отечественных ученых относительно проблемы развития системы музыкального образования в современной Украине. Указаны негативные и позитивные тенденции развития образования. Автор уделяет внимание приоритетным направлениям и перспективам развития музыкально-педагогического образования на Подоллии. Подчеркивается важность использования инновационных технологий, кадрового обеспечения, приобщения молодого поколения к музыкальному искусству и получению музыкально-педагогического образования. Отражено состояние современного музыкально-педагогического образования в подольском регионе, предопределенное необходимостью перехода к новым принципам формирования и развития музыкальных знаний, которые базируются на духовно-моральных и историко-культурных традициях украинского общества. Определено, что образование является движущей силой, изменяющей общество, а музыкально-педагогическое образование – важным фактором художественно-творческого и духовного воспитания подрастающего поколения.

Ключевые слова: музыкально-педагогическое образование, подольский регион, перспективы развития.

Vera Naida

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF MUSIC TEACHER EDUCATION IN PODOLSK REGION

The author deals with the study of the problems of modern state, factors of popularity of music-pedagogical education in Podillia region. The views of domestic scientists as for the problem of development of the system of music education in modern Ukraine have been analyzed. Negative tendencies of development of education have been mentioned and positive ones have been accentuated. In particular, the attention of the author is paid to the prior directions and perspectives of development of music-pedagogical education in Podillia region. The importance of using innovational technologies and staff assistance has been emphasized. The attention is concentrated on the structure of involving to music art and receiving music-pedagogical education. The state of modern music-pedagogical education in Podillia region has been cleared out. It is stipulated by the necessity of transfer to the new bases of forming and development of music knowledge, which are based on spiritual-moral and historic-cultural traditions of Ukrainian society. It is determined that education is a motive power, which changes society, and music-pedagogical education – is an important factor of artistic-creative and spiritual education of the growing generation.

Keywords: music-pedagogical education, Podillia region, perspectives of the development.

References

1. Hural'nyk, N. P. (2007) *Ukrains'ka fortepianna shkola XX stolittia v konteksti rozvytku muzychnoi pedahohiky: istoriko-metodolohichni ta teoretyko-tekhnologichni aspekty* [Ukrainian piano school of the XX century in the context of musical pedagogy: historical and theoretical-methodological and technological aspects], Kiev, National Pedagogical University named after M. Drahomanova, 460 p. (in Ukrainian).
2. *Derzhavnyy arkhiv Vinnyts'koi oblasti* [State Archives of Vinnytsya region], f. 54, op. 1, spr. 181, 78 ark. (in Ukrainian).
3. Kuz', V. H. (2002) Narodna pedahohika – osnova natsional'noho vykhovannia [People's education – the foundation of national education]. In: *Do vytyokiv stanovlennia ukrains'koi pedahohichnoi nauky* [V. H. Kuz' (Eds.) At the origins of Ukrainian pedagogy], Kiev, Naukovyj svit, pp. 7-10 (in Ukrainian).
4. Mykhajlychenko, O. V. (2000) *Muzychno-estetychne vykhovannia ditej ta molodi v Ukraini (druga polovyna XIX – pochatok XX st.)* [Musical and aesthetic education of children and youth in Ukraine (the second half of the XIX – XX centuries)], Kiev, Kyiv State Linguistic University, 340 p. (in Ukrainian).
5. Ovcharuk, O. V. (2001) *Rozvytok muzychno-pedahohichnoi dumky v Ukraini na pochatku XX stolittia (1905–1925)*. Avtoref. diss. kand. ped. nauk, [The development of musical and educational thought in Ukraine in the early XX century (1905-1925). Doctoral thesis synopsis], Kiev, 27 p. (in Ukrainian).
6. Rastryhina, A. M. (2004) *Rozvytok teorii vil'noho vykhovannia u vitchyznaniij i zarubizhnij pedahohitsi kintsia XIX – pershoi polovyny XX stolittia*. Avtoref. diss. dokt. ped. nauk [Development of the theory of free education in domestic and foreign pedagogy late XIX – first half of XX century. Doctoral thesis synopsis], Kiev, 41 p. (in Ukrainian).
7. Rostovs'kyj, O. Ya. (2002) *Muzychna osvita v Ukraini na mezhi tysiacholit' : stan, problemy, perspektyvy* [Music education in Ukraine at the turn of the millennium: the state, problems and prospects]. In: *Mystetstvo ta osvita* [Arts and education], 4, pp. 9-13 (in Ukrainian).
8. Rostovs'kyj, O. Ya. (2003) *Uroky istorii muzychnoi pedahohiky* [History lessons of music pedagogy]. In: *Naukovi zapysky [Scientific Notes]*, Vol. 1, Nizhyn, Nizhyn M. Gogol National Pedagogical University, pp. 145-149 (in Ukrainian).
9. *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: rekomendatsii z osvith'oi polityky* (2003) [Reform Strategy for Education in Ukraine: Educational Policy Recommendations], Kiev: K. I. S., pp. 43-47, 175-209 (in Ukrainian).
10. Shkvyr, O. L. (2006) *Profesijna pidhotovka majbutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly: problemy ta perspektyvy* [Professional training of primary school teachers: problems and prospects]. In: *Mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. «85 rokiv osvith'oho shliakhu. Storinky istorii Khmel'nyts'koi humanitarno-pedahohichnoi akademii» (5-6 zhovtnia 2006)* [Mater Ukrainian sc. conf. «85 Educational path. History pages of Khmelnytsky Humanitarian Pedagogical Academy»], Khmel'nyts'kyj, Khmelnytsky Humanitarian Pedagogical Academy, pp. 187-189 (in Ukrainian).

Одержано 3.03.2015 р.